

ZAĻĀ PUBLISKĀ IEPIRKUMA PIEMEROŠANAS PROBLEMĀTIKA GREAT PUBLIC PROCUREMENT PROBLEM

Ilona Mironova

Rēzeknes Tehnoloģiju akadēmija, ilona-mi@inbox.lv, Rēzekne, Latvija

Zinātniskais vadītājs: **Māris Šļakota** Mg.iur. vieslektors

Abstract. *The topic of work is topical in the field of administrative law. This work analyzes and analyzes the application of Green Public Procurement to problems, the application of which is set out in the new Public Procurement Law and Cabinet Regulation No. 353 of 20 June 2017 Requirements for Green Public Procurement and the Procedure for their Application. The positive and negative aspects that have been identified in the practical application of the Public Procurement Law and mentioned in the Cabinet of Ministers regulations are analyzed and described.*

Keywords: *green public procurement, requirements and evaluation criteria.*

Latvijā šobrīd ir spēkā Publisko iepirkumu likums, kas pieņemts 2016.gada 15.decembrī un stājies spēkā 2017.gada 1.martā. Šajos normatīvajos aktos iedzīvinātas jaunākās direktīvas iepirkumu jomā – Eiropas Parlamenta un Padomes 2014.gada 26.februāra Direktīva 2014/24/ES par publisko iepirkumu un ar ko atceļ Direktīvu 2004/18/EK un Eiropas Parlamenta un Padomes 2014.gada 26.februāra Direktīva 2014/25/ES par iepirkumu, ko īsteno subjekti, kuri darbojas ūdensapgādes, enerģētikas, transporta un pasta pakalpojumu nozarēs, un ar ko atceļ Direktīvu 2004/17/EK (*LR Augstākās tiesas Senāts, 2018.*).

Līdz ar publisko iepirkumu direktīvu 2014/24/ES un 2014/25/ES pārņemšanu nacionālajā likumdošanā radīts tiesiskais pamats „zaļā iepirkuma” organizēšanai. Atbilstoši publiskā iepirkuma direktīvām un nacionālajiem likumdošanas aktiem, pasūtītāji un sabiedrisko pakalpojumu sniedzēji publiskajos iepirkumos izvirza vides prasības piegādātāju spējām, iekļaujot tās iepirkuma priekšmetu tehniskajās specifikācijās, tostarp izmantojot attiecīgus standartus un ekomarķējumus, kā arī iekļauj vides un energoefektivitātes faktorus saimnieciski visizdevīgākā piedāvājuma izvēles kritērijos (*Iepirkumu uzraudzības birojs, 2018.*).

Darba tēma ir aktuāla no praktiskā viedokļa jo, apkopojot informāciju par esošajām problēmām, būs iespējams uzlabot zaļā iepirkuma veikšanas praksi, rosinot pievērst īpašu uzmanību problemātiskajiem aspektiem un norādot virzienus, kuros nepieciešami plašāki pētījumi. Tas ļaus tiesību piemērotājiem labāk izprast Eiropas Savienības tiesību būtību, kas savukārt veicinās to pareizu piemērošanu Latvijā.

Darba mērķis ir izpētīt un veikt analīzi Publisko iepirkumu likuma un Ministru kabineta noteikumu sadaļā, kas attiecas uz par zaļā iepirkuma piemērošanas problemātiku. Konstatējot priekšrocības un trūkumus Publisko iepirkumu likumā, Ministru kabineta noteikumos un izrietošas no tā tiesiskās sekas un piedāvājot konstruktīvus priekšlikumus un to piemērošanu praksē.

Autore darba izpēti procesā un pētījuma izstrādē izmantoja sekojošas pētījuma metodes: juridiski vēsturisko metodi, iegūstot informāciju par likuma vai cita normatīvā juridiskā akta tapšanas apstākļiem attiecībā uz publisko iepirkumu veikšanu; aprakstošo pētījuma metodi, aprakstot praksē un teorijā pastāvošo iepirkumu veikšanas pamatu un kārtību; analītisko metodi, apkopojot pieejamo informāciju un sniedzot svarīgāko problēmu analīzi; kā arī teleoloģisko pētījuma metodi, noskaidrojot noteiktas normas mērķi, jēgu un pamatojumu; sistēmisko metodi, aplūkojot tiesību normas.

Latvijā zaļais iepirkums līdz šim nav bijis populārs: tikai 20% no visiem iepirkumiem 2006. gadā reģistrēta vides nosacījumu iekļaušana iepirkumu dokumentācijā. Vadošajās ES dalībvalstīs (Austrija, Dānija, Nīderlande, Lielbritānija, Somija, Vācija, Zviedrija) šis rādītājs sasniedz 50-70%. Lai gan kopš 2004. gada, kad tika pieņemtas Eiropas Savienības (turpmāk tekstā – ES) publisko iepirkumu direktīvas, veikti dažādi pasākumi zaļā publiskā iepirkuma (turpmāk tekstā - ZPI) popularizēšanai, tomēr joprojām pastāv virkne specifisku barjeru, kas līdz šim kavējušas ZPI izplatību Latvijā (informatīvas, ekonomiskas, tehniskas un organizatoriskas barjeras).

Zaļais publiskais iepirkums ir tādu preču, pakalpojumu un būvdarbu iepirkums, kuru ietekme uz vidi to aprites ciklā ir mazāka nekā precēm, pakalpojumiem un būvdarbiem ar tādu pašu lietojuma mērķi, kas iegādāti, nepiemērojot zaļā publiskā iepirkuma principus (*Publisko iepirkumu likums, 2016.*).

Kopš 2017. gada 1. jūlija zaļais publiskais iepirkums ir obligāti jāpiemēro astoņām preču un pakalpojumu grupām, tostarp biroja papīram, drukas iekārtām, datortehnikai, ēdināšanas pakalpojumiem, tīrīšanas līdzekļiem, iekštelpu un ielu apgaismojumam, kā arī satiksmes signāliem saskaņā ar 2017.gada 20.jūnija Ministru kabineta (turpmāk tekstā – MK) noteikumiem Nr.353 “Prasības zaļajam publiskajam iepirkumam un to piemērošanas kārtība”.

Iepriekš minētie noteikumi nosaka:

- zaļā publiskā iepirkuma (turpmāk tekstā – zaļais iepirkums) principus, prasības un to piemērošanas kārtību, preču, pakalpojumu un būvdarbu grupas, kurām piemēro zaļā iepirkuma prasības, piedāvājuma izvērtēšanas kritērijus, iepirkuma līguma izpildes noteikumus un kontroles kārtību;
- zaļā iepirkuma prasības un kritērijus, kurus izmanto to preču un pakalpojumu publiskajā iepirkumā, kam zaļais iepirkums piemērojams obligāti, saskaņā ar MK noteikumu 1. pielikumu;
- zaļā iepirkuma prasības un kritērijus, kurus var izmantot būvdarbu, kā arī citu prioritāru preču un pakalpojumu grupu publiskajā iepirkumā, saskaņā ar MK noteikumu 2. pielikumu;
- aprites cikla izmaksu metodiku enerģiju patērējošām precēm, saskaņā ar MK noteikumu 3. pielikumu (*Zučika, 2017.*).

Likumdevējs ir noteicis, ka zaļā iepirkuma prasības un kritērijus, ko iekļauj publiskā iepirkuma dokumentācijā, piemēro konkrētai preču un pakalpojumu grupai vai būvdarbiem izvirzītajām vides prasībām un kritērijiem, lai nodrošinātu publiskā iepirkuma atbilstību zaļā iepirkuma principiem.

Zaļā iepirkuma veicināšanas *mērķis* ir samazināt publiskajos iepirkumos iegādāto preču, pakalpojumu un būvdarbu ietekmi uz vidi visā to aprites ciklā, vienlaikus sekmējot videi draudzīgu preču un pakalpojumu tirgus attīstību un vietējās ekonomikas konkurētspējas paaugstināšanu. Atbildīgā iestāde par zaļā iepirkuma piemērošanas kārtību, īstenošanu, uzraudzību un novērtēšanu ir Vides aizsardzības un reģionālās attīstības ministrija (turpmāk – atbildīgā iestāde) (*Prasības zaļajam publiskajam iepirkumam un to piemērošanas kārtība, 2017.*).

Likumdevējs MK noteikumos piektajā punktā ir noteicis zaļā iepirkuma piemērošanas kārtību, kurā ir atspoguļoti zaļā iepirkuma principi, kuri jāievēro veicot preču, pakalpojumu vai būvdarbu iepirkumu un viņi ir sekojošie:

- videi draudzīgāks iepirkums – vides un cilvēku veselības aizsardzības apsvērumiem jābūt vispārpieņemtai publisko iepirkumu prakses sastāvdaļai līdzās preces, pakalpojuma vai būvdarbu drošībai, cenai, darbības rādītājiem un pieejamībai;
- kaitējuma novēršana – vides aizsardzības apsvērumi jāievēro no iepirkuma procesa sākuma, cenšoties laikus novērst vai samazināt potenciālo apdraudējumu videi un cilvēku veselībai;
- aprites cikla skatījums – preces, pakalpojuma vai būvdarbu ietekme uz vidi jāskata to aprites ciklā, sākot ar izejvielu izcelsmi, ražošanu, piegādi un lietošanu un beidzot ar preču nokļūšanu atkritumos un to utilizāciju. Izmaksas jāvērtē, sākot ar preču iegādes izmaksām, bet ņemot vērā arī to lietošanas, apkopes un aprites cikla beigu izmaksas;
- ietekmju uz vidi salīdzinājums – jāņem vērā būtiskākās ietekmes, vadoties no videi un cilvēku veselībai nodarītā kaitējuma lieluma, atgriezeniskuma, ģeogrāfiskā mēroga un citiem faktoriem;
- informācija par vides aizsardzības pasākumiem – prasībām un kritērijiem, kurus publiskajā iepirkumā izmanto preču, pakalpojumu vai būvdarbu ietekmes uz vidi

samazināšanai, jābūt precīzi formulētiem un objektīvi izmērāmiem, norādot atbilstošas atbilstības pārbaudes metodes.

Preču un pakalpojumu grupas, kurām publiskajā iepirkumā obligāti jāpiemēro zaļais iepirkums, un piemērojamās zaļā iepirkuma prasības un kritēriji noteikti noteikumu 1.pielikumā. Zaļā iepirkuma prasības un kritērijus brīvprātīgi piemēro būvdarbiem, kā arī citu prioritāru preču un pakalpojumu grupām publiskajā iepirkumā 2.pielikumā, pasūtītājam vai sabiedrisko pakalpojumu sniedzējam iepriekš izvērtējot savas iespējas un videi draudzīgu alternatīvu pieejamību tirgū.

Preču un pakalpojumu grupām vai būvdarbiem, kas nav iekļauti šo noteikumu pielikumā, zaļo iepirkumu var piemērot, iepirkuma procedūrā un iepirkumā integrējot nosacījumu par ekomarķējumu un, ja attiecināms, vides vadības standartu kā pierādījumu būvdarbu, preču vai pakalpojumu atbilstībai noteiktajām īpašībām.

Papildus šo noteikumu noteiktajam preču, pakalpojumu vai būvdarbu publiskajā iepirkumā var izmantot arī citas zaļā iepirkuma prasības un kritērijus, ja tie attiecināmi uz iepērkamo preču un pakalpojumu grupu vai būvdarbiem, nodrošina brīvu preču un pakalpojumu kustību, vienādas iespējas piegādātājiem, atklātību un prasību samērību un nepieļauj diskrimināciju.

Šo noteikumu noteikto zaļā iepirkuma prasību un kritēriju piemērošanā pasūtītājam vai sabiedrisko pakalpojumu sniedzējam jāizmanto atbildīgās iestādes izstrādātās vadlīnijas, kuras pieejamas atbildīgās iestādes, t.i. Iepirkumu uzraudzības biroja (turpmāk tekstā – IUB), tīmekļvietnes zaļā iepirkuma sadaļā.

Pasūtītājs nosakot zaļā iepirkuma prasības un kritērijus, izstrādā un pretendentiem dara zināmu metodi to atbilstības pārbaudei. Pasūtītājs vai sabiedrisko pakalpojumu sniedzējs iepirkuma nolikumā norāda, kāda veida atbilstības apliecinājumus piegādātāji var iesniegt, un pievieno to indikatīvo sarakstu, kā arī norāda, ka tiks pieņemti arī citi līdzvērtīgi apliecinājumi. Atbilstības pārbaudes metodes zaļā iepirkuma prasībām un kritērijiem norādītas IUB izstrādātajās vadlīnijās.

Enerģiju patērējošu preču grupām, kuras iekļautas MK noteikumos, saimnieciski visizdevīgākā piedāvājuma noteikšanai pasūtītājs vai sabiedrisko pakalpojumu sniedzējs var izmantot aprites cikla izmaksu aprēķinu:

- aprites cikla izmaksas, kas ir saistītas ar attiecīgās preces iegādi un lietošanu, izsaka naudas izteiksmē un aprēķina, izmantojot noteikumos minēto metodiku;
- iepirkuma procedūras dokumentos norāda aprites cikla izmaksu aprēķina veikšanai nepieciešamos datus un nosaka, ka piegādātājs piedāvājumā iekļauj attiecīgās preces aprites cikla izmaksu aprēķina rezultātus, piemēram, izdruku no atbildīgās iestādes tīmekļvietnē pieejamā aprites cikla izmaksu aprēķina kalkulatora (*Prasības zaļajam publiskajam iepirkumam un to piemērošanas kārtība, 2017.*).

Jebkurai cilvēka darbībai ir ietekme uz vidi. Tā bieži vien mēdz būt nelabvēlīga, tādēļ ir izstrādāti instrumenti, kā to mazināt. Viens no vides politikas instrumentiem līdztekus videi draudzīgām tehnoloģijām, videi draudzīgu preču ražošanai un vides pārvaldības sistēmu ieviešanai ir zaļais iepirkums. Zaļais iepirkums ir sistemātisks vides (arī sociālo) nosacījumu integrējums visās ar preču vai pakalpojumu iepirkumu saistītās darbībās, sākot no vajadzību noskaidrošanas, atbilstošu specifikāciju izstrādes un novērtējuma procedūrām līdz pat sasniegto rezultātu monitoringam (*Osis, 2010.*).

Zaļais publiskais iepirkums ir svarīgs līdzeklis vides politikas mērķu sasniegšanā attiecībā uz klimata pārmaiņām, resursu izmantošanu un ilgtspējīgu patēriņu un ražošanu — jo īpaši ievērojot, cik nozīmīgi ir publiskā sektora izdevumi par precēm un pakalpojumiem Eiropā. ZPI Eiropas Komisijas paziņojumā „*Publiskais iepirkums, ņemot vērā vides uzlabošanas aspektus*” ir definēts kā process, kura ietvaros publiskās iestādes cenšas iepirkt preces, pakalpojumus un būvdarbus, kuru ietekme uz vidi visā to dzīves ciklā būtu mazāka nekā precēm, pakalpojumiem, kam raksturīgas tādas pašas primārās funkcijas, bet kas būtu iegādāti, piemērojot citādus iepirkuma principus” (*Iepirkumu uzraudzības birojs, 2018.*).

Secinājumi

Analizējot normatīvos aktus, juridisko literatūru par zaļajiem publiskajiem iepirkumiem un to tiesisko regulējumu, kā arī prakses materiālus, ārzemju pieredzi, autore izdara šādas *secinājumus*:

1. Publisko iepirkumu jomu Latvijā regulē, Publisko iepirkumu likums kas pieņemts 2016.gada 15.decembrī un stājies spēkā 2017.gada 1.martā. Šajos normatīvajos aktos iedzīvinātas jaunākās Eiropas Savienības direktīvas iepirkumu jomā – Eiropas Parlamenta un Padomes 2014.gada 26.februāra Direktīva 2014/24/ES par publisko iepirkumu un ar ko atceļ Direktīvu 2004/18/EK.
2. Publisko iepirkumu likums, pārņemot Direktīvu 2014/24/ES, kopš 2017. gada 1. jūlija ir ieviesis, ka zaļais publiskais iepirkums ir obligāti jāpiemēro astoņām preču un pakalpojumu grupām.
3. Zaļā iepirkuma veicināšanas mērķis ir samazināt publiskajos iepirkumos iegādāto preču, pakalpojumu un būvdarbu ietekmi uz vidi visā to aprites ciklā.
4. Zaļais iepirkums ir sistemātiska vides (arī sociālo) nosacījumu integrēšana visās ar preču vai pakalpojumu iepirkumu saistītās darbībās.

Izmantotā literatūra un avoti

1. *Prasības zaļajam publiskajam iepirkumam un to piemērošanas kārtība* (20.06.2017.). Ministru kabineta noteikumi Nr. 353. <https://likumi.lv/ta/id/291867-prasibas-zalajam-publiskajam-iepirkumam-un-to-piemerosanas-kartiba/>, sk. 03.05.2018.
2. *Publisko iepirkumu likums* (15.12.2016.). LR likums. <https://likumi.lv/ta/id/287760-publisko-iepirkumu-likums/>, sk. 03.05.2018.
3. Eiropas Komisija (2016). *Zaļais iepirkums. Rokasgrāmata par zaļo publisko iepirkums*, 75 lpp. http://ec.europa.eu/environment/gpp/pdf/handbook_lvpdf/, sk. 03.05.2018.
4. Iepirkumu uzraudzības birojs (2018). *Zaļais iepirkums Eiropas Savienībā*. <https://www.iub.gov.lv/lv/node/62/>, sk. 03.05.2018.
5. LR Augstākās tiesas Senāts (2018). *Tiesas prakses apkopojums publisko iepirkumu lietās 2004.–2017.gads*, 4.lpp. <http://at.gov.lv/lv/judikatura/tiesu-prakses-apkopojumi/administrativajas-tiesibas/>, sk. 03.05.2018.
6. Osis, L. (17.12.2010.). *Kas ir zaļais iepirkums, kā to izprast un veikt*. <https://lvportals.lv/skaidrojumi/222957-kas-ir-zalais-iepirkums-ka-to-izprast-un-veikt-2010>, sk. 03.05.2018.
7. Zučika, A. (31.08.2017.). Izveidots palīgs zaļā iepirkuma īstenošanai. *Iepirkumi*, Nr.4. <https://zurnalsiepirkumi.lv/?s=Izveidots+pal%C4%ABgs+za%C4%BC%C4%81+iepirkuma+%C4%ABste+no%C5%A1anai>, sk. 03.05.2018.

Summary

The field of public procurement in Latvia is governed by the Public Procurement Law, which transposes Directive 2014/24 / EU of the European Parliament and of the Council of 26 February 2014 on the coordination of procedures for the award of public works contracts, public supply contracts and public service contracts. By transposing Directive 2014/24 / EU into national legislation, the legislator has shown the legal basis for the organization and implementation of "green procurement" according to certain criteria.